

Pensament i pensament creatiu

L'educació té una dimensió creativa que s'ha de treballar a l'escola

per Irene de Puig i Olivé

Una de les finalitats de l'educació és convertir un infant o jove en un ciutadà capaç de donar resposta als diferents reptes amb els quals es trobarà al llarg de la vida: reptes personals, professionals, socials, polítics i, després de l'experiència de la pandèmia, hi podem afegir també els reptes sanitaris.

Però l'escola, fins fa ben poc, no sols no s'ha ocupat d'aquesta dimensió, sinó que l'ha foragitat o marginat. Tenia raó Einstein: "És un miracle que la curiositat sobrevisqui a l'educació reglada" perquè l'alumnat més creatiu s'avorzeix a les aules. Hi ha estudis que mostren com el 60% de les persones més influents del segle XX no van reeixir a l'escola.

El pensament creatiu hauria de ser inherent a l'escola, a cada aula, a cada disciplina. De vegades, sembla que només es pugui desenvolupar en les matèries anomenades artístiques, perquè sovint s'ha associat la creativitat amb el món de l'art. No obstant això, en totes les matèries

És en la complexitat quan cal buscar noves formes de relació, no evidents, insòlites i sorprenents

hi ha una exigència de pensament creatiu, o és que en matemàtiques no s'ha progressat gràcies a l'exploració de mons desconeguts?; o en física, les noves hipòtesis no aporten teories innovadores?; o la tècnica, la inventiva i l'enginy no ens han donat proves de molts avenços?

PERSPECTIVES I ACCIONS

A l'escola podem incidir en la millora de la capacitat creativa. Ho plantejaré des de la perspectiva cognitiva i l'afectiva, perspectives que, de fet, conflueixen i difícilment es poden donar l'una sense l'altra. Des d'una **perspectiva cognoscitiva** podem ajudar els infants, des de ben petits, a cultivar l'**observació atenta**: aprendre a veure més enllà de mirar, a escoltar més enllà de sentir, a ensumar més que a olorar, a sentir i gustar més enllà de tocar, és a dir, a conrear la finesa de la percepció.

Podem ajudar-los a **defugir les solucions simples** i enfrontar-se a la complexitat. De fet, un dels trets del pensament creatiu és la preferència per la complexitat. Des

Durant molt de temps, l'escola ha estat el regne de la memòria; ara cal donar pas també a la imaginació

de la simplicitat és molt difícil establir connexions noves perquè entre idees simples la relació és òbvia. És en la complexitat quan hi ha joc, quan cal buscar noves formes de relació, no evidents, insòlites i sorprenents. Acceptar la complexitat és facilitar l'aprofundiment i defugir la superficialitat, la banalitat.

Una altra possibilitat és **estimular la seva capacitat intuïtiva**, que és una forma de coneixement no explícit, que copsa i relaciona un fet o situació amb molta rapidesa, que sorgeix sense anàlisi, espontàniament, i que caldrà, per tant, contrastar i verificar posteriorment. Podem **impulsar l'obertura intel·lectual** i mostrar-los altres mons i vies distintes per poder accedir a un

Sovint, la crítica i el rebuig són responsables de bona part dels bloqueigs creatius

panorama més dilatat de la realitat. Tenim eines per desvetllar nous interessos, per despertar la curiositat i la necessitat de comprensió d'altres persones, mons, situacions, etc., especialment les que difereixen de les nostres.

Això implica **reivindicar la imaginació**, facultat que, de vegades, a l'escola queda en segon terme, i es relaciona amb les matèries artístiques, però no amb les "serioses". Durant molt de temps, l'escola ha estat el regne de la memòria; ara cal donar pas també a la imaginació.

Aquests suggeriments comporten treballar amb certes habilitats o destreses intel·lectuals com ara establir relacions, buscar alternatives, preveure conseqüències, fer hipòtesis, improvisar, detectar ambigüitats, explorar la vaguetat, relacionar mitjans i propòsits, i parts i el tot, etc. Es tracta d'habilitats que es poden desplegar en cada matèria i fer-les visibles per tal que l'alumnat en sigui conscient i les pugui aplicar més enllà de l'escola.

ACTITUDS NECESSÀRIES

Des de la **perspectiva afectiva**, sempre tenint en compte que no es poden separar, per portar a terme aquestes tasques cal enfortir i potenciar certes actituds sense les quals seria molt difícil assolir un pensament creatiu:

- **Enfortir l'autoestima.** L'autoestima ens permetrà tenir confiança, poder resistir l'ambigüitat i la indefinició; ens ajudarà a saber viure en tensió, perquè cal acceptar que no tot està ordenat, les coses no sempre són clares, cal poder-se enfrontar a la incertesa i a la confusió. Sovint, la crítica i el rebuig són responsables de bona part dels bloqueigs creatius.
- **Practicar l'audàcia.** Ser audaç és ser capaç d'afrontar el risc. Dit d'una altra manera, saber-se moure i definir-se en condicions d'incertesa, foscor i inseguretat. Com deia André Gide, "l'home no pot descobrir nous oceans llevat que tingui el coratge de perdre de vista la costa".
- **Sortir de la "zona de confort"**, deixar que entri aire nou, ajudar a explorar altres possibilitats. És una manera de posar-se a prova que augmenta la confiança en si mateix. L'actitud creativa s'oposa a la inèrcia, a la rutina de la repetició. Quan les coses esdevenen massa còmodes, el que és problemàtic s'evapora i el pensament creatiu agonitza.

Ens cal ser crítics per situar-nos en el món, creatius per anar més enllà i curiosos per poder conviure de manera raonable

- **Ser perseverant.** No és creatiu qui un bon dia té una idea brillant, sinó qui resisteix i insisteix. En un estudi sobre les qualitats d'un bon inventor, la perseverança ocupava un lloc més destacat que la imaginació i l'originalitat. I és que, entre els atributs de la persona creativa, la perseverança davant els obstacles, tant endògens (bloqueig mental, rigidesa interna) com exògens (ambient familiar, escolar o cultural poc propici) és fonamental.
- I per sobre de tot, **estimular la curiositat** intel·lectual. Les persones creatives viuen en constant qüestionament. Un dels trets comuns entre els genis i els infants és que tots tenen una gran capacitat de sorprendre i de preguntar una i mil vegades: per què?
- 3. I la tercera seria **fomentar el diàleg**: afavorir l'intercanvi, provocar la comunicació fluida i estimular la diversitat d'opinions. Practicar el diàleg com a exercici no pas per a obtenir l'acord sinó per a mostrar les discrepàncies i afavorir la dissidència. En l'argumentació ens veiem empesos a descobrir la rèplica, el contraexemple, l'enfocament divers, etc. És un exercici de gimnàstica mental de primera qualitat i de primera necessitat.

El pensament creatiu, component essencial del pensament, actua en concert amb el pensament crític i curós. Sense aquests tres ingredients, l'escolarització queda mancada d'algun element essencial. Ens cal ser crítics per situar-nos en el món, creatius per anar més enllà del que ens ve donat i curiosos per poder conviure de manera raonable.

I anant més enllà de les aules, possibilitar el pensament creatiu és un deure ètic i una exigència democràtica. Com deia Matthew Lipman, amb un xic de sorna: "la nostra generació no està deixant als joves un món gaire agraiat, així que el millor que podem fer és donar-los les eines perquè ho facin ells."

Irene de Puig i Olivé és mestra i llicenciada en Filosofia i Literatura Catalana (UB). És cofundadora del Grup d'Innovació i Recerca per l'Ensenyament de la Filosofia (Grup IREF) del qual n'ha estat directora durant 20 anys. Juntament amb Angélica Sàtiro va crear el Projecte Noria. Autora de llibres de text i d'assaig, ha publicat nombrosos articles sobre educació, filosofia, ètica i drets, cinema i literatura oral.

CONDICIONS EDUCATIVES

Per poder cultivar el pensament creatiu s'ha de crear un clima dins el procés d'ensenyament-aprenentatge que s'aconsegueix a través de, com a mínim, **tres condicions**. Són condicions difícils d'incorporar a unes aules que tenen l'exigència de proveir de coneixements estipulats abans d'acabar el curs.

1. La primera seria **tenir temps** per a pensar, per a vagarejar, per a "perdre's". Buscar dins de l'horari escolar, moments de calma en els quals "l'escorça prefrontal té més llibertat per fer connexions noves, de trobar relacions on abans no les havia vistes", amb mots de David Bueno.
2. La segona és aconseguir l'**estat anímic adequat**, sense pressions, sense complexos, sense angoixes, és a dir, en un marc relaxat. Ens cal acceptació i consciència que podem equivocar-nos sense por de cap rebuig; al contrari, sabent que sovint d'un error en pot sortir una nova mirada.

Un dels trets comuns entre els genis i els infants és que tots tenen una gran capacitat de sorprendre i de preguntar mil vegades: per què?

